

STANOMIR PETROVICI
SAGA SĂRMANILOR

Ediția a III-a
Revăzută și adăugită

CUPRINS

Cercurile concentrice ale literaturii de frontieră și/ sau durata inefabilă a lui Miroslav-Gheorghe	p.5
Prolog	22
Locuri de obârșie	24
Întoarceri în timp	28
Începuturi	32
Drumul deznădejdiei	39
Din copilărie	41
Crâmpoșe de viață	47
Timpuri amare...	50
Teama...	53
Cu familia și prietenii	60
Nea Mitru	63
La școală	68
La moară...	77
Frământări	83
Necazuri de familie...	89
Sava și fetele sale	99
Griji, în lupta pentru limitarea sărăciei	102
Pășanii imprevizibile...	105
Mama mea, cu gloanțe-n păr...	110
Zbuciumul celor rămași...	119
„Durch leiden freude”	122
De Sfântul Gheorghe...	125
Evica	127
Pășaniile lui Eci	131
Argeșeanca...	139
Prin Argeș	146
Alte încercări...	153
La biserică	157
Profesorul	162

Respect pentru o... cărți

Florin	165
Anul 1989...	168
Fuga tinerilor din România	170
Ion Busuioc	174
Zbuciumul unor zile din decembrie...	176
Alte începuturi...	198
Duhul apelor	203
Venerabilul...	208
Domnul Ion Rațiu	217
Pe un picior de plai	221
În politică, alături de liderul liberal Nicolae Cervești	231
Prin procese, scrutări din timp	240
Încercări...	251
Corupție fără pedeapsă	255
Din ce a fost și ar trebui să fie...	258
Reîntâlnirea	264
Revederea...	272
Iudith...	280
Întâlniri amicale	289
Curiozități lumești...	299
Răstălmăcirea	304
Glasul sângelui	316
Surorile	327
Gândurile unui om simplu	339
Întâlniri de suflet	343
Povestea cărbunelui și a cristalului	350
Între speranță și împliniri...	352
Din cotidian...	359
Singurătate	366
Zile de neuitat	371
Petrecerea	376
Schimb de opinii...	383

Locuri de obârșie...

Din pusta ungară către Banatul românesc, pe lângă păduricea din lunca Mureșului, se porneau aproape întodeauna mai toate vânturile ce aduceau norii încărcăți cu ploaie curată sau cu grindină însoțiți deseori de tunete, fulgere și uneori trăsnete sau nori aducători de zăpadă, în valuri de nea care îmbracă cu o haină albă, pufoasă, bogată și ocrotitoare humusul negru timișean din cea mai mănoasă câmpie a continentului nostru. Toate împlineau bogăția câmpiei în care se însămânțau în fiecare toamnă sau primăvară grâu, porumb, orz, ovăz sau trifoi fiind străjuite de livezi cu pomi fructiferi sau podgorii de viță de vie.

Iarna, din luna ianuarie a anului '47 a încărcat toată zona cu o zăpadă de până la un metru și jumătate, îmbrăcând câmpia timișeană de parcă pregătea pământul din cornul abundenței, prevestind strângerea unei recolte bogate de grâne.

Neaua adusă de norii plumburii se scurgea din ceruri și umplea în aceeași măsură atât așezările cu străzile, curțile caselor și grădinile acestora, cât și sufletele lor de țărani de prin părțile locului... Se putea circula doar cu ajutorul săniilor trase de cai. Frigul respira deopotrivă prin nările cailor și ale oamenilor, scoțând rotocoale de aburi plini din suflarea lor caldă.

Bineînțeles că toate deplasările oamenilor erau legate de rezolvarea a tot soiul de treburi de pe lângă casă, după care se mișcau repezitor lângă sobele lor până să se culce, zgribuliți, înghesuindu-se ca să alunge frigul, frecându-și mâinile reci sau hainele de pe corp, pentru a se încălzi.

Într-o dimineață de sfârșit de ianuarie sătenii mergeau pe jos însoțiți doar de scârțâitul zăpezii care ieșea de sub încălțările lor, fiindu-le

Respect pentru oameni și cărți

greu să înoate printre nămeții adunați din ninsorile care nu se mai opreau. Cei mai cu stare mergeau cu sănii pe ulița înzăpezită. Erau mânați la drum numai de nevoile stringente propuse pentru a fi îndeplinite pentru acea zi de iarnă.

Tot așa făcuse și Catița, soția lui Branco Alexandru Petrovici, care se întorcea acasă cu copilul ei abia născut pe 24 ianuarie 1947 la spitalul orașului Sănnicolau Mare. Sania aluneca ușor, lăsând urmele tălpicilor sale de-a lungul străzii prin zăpada așezată în ultimele zile de ianuarie.

Trecând prin fața Bisericii Sârbe din centrul localității, fugitiv, tânăra mamă și-a îndreptat privirea către lăcașul sfânt, făcându-și repede semnul crucii, în același timp a spus repede în gând o rugăciune către Dumnezeu. Ea ținea pruncul înfășurat în niște cârpe albe, flanelate, lipindu-l strâns la piept ca să nu înghețe până să ajungă la locuința lor sărăcăcioasă, aproape de marginea orașului din cartierul Capu Satului.

Era o zi fericită pentru ei. În casa pantofarului se născuse un băiat. Frigul lăsat odată cu înserarea răzbătea în singura lor încăpere unde se făcea focul și în care se adunau să se încălzească spre a le fi cât de cât mai suportabil aerul rece adus de afară odată cu deschiderea ușii de la intrare. Camera locuită era slab luminată de lampa cu petrol, ca în mai toate casele din zona lor pentru că orașelul nu era conectat în totalitate la rețeaua de curent electric.

Se știe că Timișoara a fost primul oraș din Europa, de la mijlocul secolului al XIX-lea, alimentat cu energie electrică și asta prin grija și sprijinul austrieților, puterea imperială ce stăpânea vremelnicele Banatului în Imperiu, fără a fi despărțit, cum este azi, în cele trei țări.

În nopțile reci se vedea vâlvătaia misterioasă și veselă a limbilor de foc, inețele lemnului de jar ce degajau căldura și conturau ca într-un vis imaginația privitorului. Așa era și starea celor din casă, dar și a multor concitadini de-ai noștri din micul orașel agricol.

Mama mea, a doua soție a tatălui meu, Branco, era mai tânără ca el cu aproape 18 ani. Născuse un băiat destul de zdravăn, cu toate greutățile și viața tristă din septembrie 1944, când Catița a rămas orfană

Respect pentru oameni și cărți

de război, iar rudele ei apropiate din Sânnicolau Mare, unde a stat imediat după tragedia familiei de la sfârșitul războiului, au măritat-o repede, ca să nu mai aibă o gură de hrănit în plus...

Pentru ca imaginea bunicului meu să rămână vie în memorie și în timp, mama mea voia să-mi dea numele tatălui ei, Stanomir. Numele Stanomir vine din limba slavă, de la cuvântul „Stanovlenie” sau „ustanovlenie” ce ar însemna „Cel ce impune pacea”.

Însă tatăl meu avea să-mi pună un alt nume de botez, acela de Miroslav-Gheorghe. Miroslav înseamnă „slavă păcii” și Gheorghe, după numele patronului familiei Petrovici, care era Sfântul Gheorghe.

Obârșia familiei tatălui meu, Petrovici, pornea cu arborele genealogic al familiei bunicului meu din partea tatălui, a strămoșilor mei, care nu este încă elucidată pentru mine. Poate mai târziu voi reuși să clarific această chestiune, dar asta numai după mai multe cercetări. Familia și-a fixat existența pe meleagurile bănățene, cu ramuri duse în timp, mai departe, pe alte meleaguri din țară și străinătate.

Timpul se rostogolea ușor, în micul orașel de frontieră din vestul României, la fiecare casă, unde sălășluiau sufletele lor blânde așezate, indiferent de naționalitățile ce compuneau această comunitate sau cum locuiau fie în zone compacte, fie amestecați, alcătuind acea emulație cosmopolită civilizatoare potrivit regulilor acceptate și respectate de toți: români, germani, unguri, sârbi, greci, macedoneni, evrei, bulgari și țigani.

Întoarceri în timp

În aceste locuri molcome, lângă străvechea cetate și capitală a Banatului de la Morisena, până în anul de grație 1241, își duce viața din „illo tempore” o comunitate de oameni dintr-o așezare în care azi se află Cenadul și localitatea mea natală, Sânnicolau Mare.

Orașul Sânnicolau Mare poartă același nume cu mănăstirea de pe Lunca Mureșului, după denumirea patronului nostru Sfântul Nicolae.

În vechea Cetate Morisena, capitală a Banatului reunit până în 1241- „Urbs Morisena”, Morisgrad în slavonă, Morosvar în maghiară sau Cetatea Murășului - cum îi vor spune strămoșii românilor bănățeni, se aflau și mai multe cohorte ale legiunii a XIII-Gemina, una din legiunile conduse de împăratul Traian care a cucerit, după cele două războaie dintre daci și romani, vechiul stat al strămoșilor noștri legendari.

Cohortele legiunii romane Gemina au construit mai multe cetăți printre care și Morisena. Aici a fost și cetatea voievodului Glad și a fiului acestuia Ahtum, ucis de trădătorul Cinadinus din porunca regelui ungar Ștefan cel Sfânt.

Morisena, așezată pe arealul teritoriului Cenadului, care cuprindea și o parte a Sânnicolaului Mare de astăzi, a fost descrisă de istorici precum Herodot sau de Anonymus în marea și mica legendă a Sfântului Gerhard, cetate străbună ce avea să fie rasă din temelii în anul 1241, în urma invaziei hoardelor asiatice a tătarilor veniți din Mongolia – care prin cuceririle temporare vor lăsa repercusiuni la nivel planetar.

Orașul avea mai multe zone sau mici cartiere, aliniat ordonat după sistemul austriac: în cartierul Sighet erau români și sârbi, în comuna germană sau Sânnicolau German stabiliți prin colonizarea din anii 1752-1765 erau germani-șvabi veniți din regiunea Saarului sau Baderului ori

Respect pentru oameni și cărți

Alsacia. Mai era cartierul Capu' Satului, sau Capătul Satului, unde erau români aduși din zona Bihorului-Abrud. În cartierul Slatina majoritatea erau români amestecați cu sârbi, unguri și bulgari, iar la margini locuiau și familii de țigani, destul de liniștiți, fiecare cu rostul lor. În cartierul Bujac erau români, unguri, sârbi și câteva familii de germani.

În principala zonă a orașului exista și se poate vedea și acum, pe malul drept al pârâului Aranca, splendidul castel al grofului Nako - construit în anul 1864, de contele Kalman Nako și soția lui contesa Berta Nako. Contele Nako - conte de Szentmicloș, cu numele adevărat Nacu, a fost după unii grec, după alții aromâno-macedonean convertit ulterior la catolicism. A fost și a rămas o familie celebră a regiunii. Odată instalată în zonă, pe lângă averea adusă în locurile unde s-au stabilit timp de peste două secole, s-a îmbogățit și mai mult.

Castelul grofului Nako este o minune arhitectonică bine construită, cu trei intrări dintre care una oficială, somptuoasă, pentru grof și familia sa precum și pentru invitații săi avuți, diferiți de lumea sârmanilor ale căror case erau așezate, sau mai bine zis fuseseră împrăștiate în jurul castelului până la sistematizarea străzilor odată cu venirea populației germane din Baden-Wurtemberg, Alsacia și din Austria.

La demisol castelul are mai multe încăperi administrative laterale, despărțite de un lung coridor cu anexe.

La parter se găsește un mare salon pentru oaspeți, înconjurat de alte camere pentru deservire. Marele salon are trei intrări și o scară ce urcă la cele două etaje, unde erau camerele grofului, ale soției sale și ale membrilor familiei, dar și cele pentru invitații săi. O altă ieșire din salon dădea la o verandă ce ducea în grădinile splendide care înconjurau castelul ajungând până la malul pârâului Aranka. De la etajul doi al castelului, pe o altă scară se ajunge la turnul sau donjonul castelului, cu trei nivele și un demisol. Ultimul etaj al turnului duce spre o terasă hexagonală care dezvăluie și acum privirilor, la orizontul punctelor cardinale, întreaga panoramă a împrejurimilor castelului.

Tot în saloanele castelului grofului Nako aveau să fie auzite prima oară acordurile muzicii celebrilor Liszt, Bartok sau operele „Silvia”, „Vânzătorul de păsări”, ori minunatele valsuri ale lui Strauss.

Astăzi acest obiectiv turistic din centrul orașului străjuit de copaci exotici, salcâmi japonezi, arbori Soffra cu florile lor de un crem spre alb și de frumoșii copaci de ginko biloba aduși din îndepărtata Chină este unul dintre simbolurile căutate de cei ce trec prin această mică urbe.

Tot aici a fost descoperită și celebra „Comoară de la Sânnicolau Mare.” După cum se știe, comoara a fost găsită de către o familie de sârbi de-a lui Sava Vuin în cartierul Sighet, pe 3 iulie în anul 1799 și a fost preluată de autoritatea imperială austriacă stăpânitoare a regiunii de atunci.

Tezaurul, de o rară frumusețe și de o înaltă valoare arheologică, artistică și științifică, alcătuit din 23 de piese din aur, a fost luat și expus încă de pe atunci de puterea imperială austriacă de la Viena, în Palatul de Artă Schonbrunn. Comoara este așteptată și acum de poporul român, în mod legitim pentru a fi restituită României.

Groful Christoph Nako va ctitori biserica sârbească din oraș, construită între anii 1783-1787, unde se vor ruga ortodocși români și sârbi până la ridicarea bisericii ortodoxe române. Șandor I Nako va ctitori între anii 1814-1824 și Biserica Romano-Catolică. În fața frumoasei biserici a fost înălțată recent statuia ctitorului ei, Șandor Nako III, care ajunsese guvernator al orașului liber Fiume, astăzi Rijeka.

În anul 1899 se construiește o biserică unită greco-catolică pierdută în timpul comunismului. În oraș exista și o sinagogă evreiască din anul 1794, pentru cei circa 800 de evrei stabiliți în oraș, locaș de cult în prezent demolat. Au mai rămas doar trei cimitire evreiești ca semn istoric al prezenței lor pe aceste meleaguri, în frumoasa cosmopolită localitate.

Tot aici, la începutul secolului al XIX- lea, familia contelui Nako înființează prima școală agricolă de pe teritoriul României, în care se pregăteau și copiii de țărani români, germani, maghiari și de alte naționalități. În aceeași zona din centrul localității era și Școala

Respect pentru oameni și cărți

Superioară de Fete, care a fost patronată de Ordinul „Notre-Dame” din Timișoara ce îi va da numele viitoarei mănăstiri a orașului.

În Sânnicolau Mare s-a născut celebrul muzician maghiar Bella Bartok. El a fost și culegător de folclor și a dus doina românească în lume odată cu celebra sa muzică simfonică concertată în Europa și în America, la New-York. În prezent castelul renovat este Casă de Cultură și muzeu dedicat fiului orașului natal, celebrul muzician Bella Bartok.

Cel mai important director și inițiator al acestui muzeu a fost profesorul de istorie Iulius Szocs. De asemeni, pe aici a trecut în popasurile din drumurile sale de întoarcere în țară de la Viena și Berlin marele poet național Mihai Eminescu, stâlp al culturii românești. Toate acestea alcătuiesc o inestimabilă comuniune a locului, a spiritului oamenilor care au ascultat sunetul muzicii inegalabile a lui Bartok și cuvântul de aur ales din stihul marelui poet național, Eminescu.

Prima statuie a marelui poet din Banat și Transilvania și a treia din România se va înălța la Sânnicolau Mare, pe 11 octombrie 1925, în fața fostei Școli Agricole. La inaugurarea festivă a statuii marelui poet va veni și poetul transilvănean Octavian Goga, precum și directorul din ministerul culturii de atunci, Ion Minulescu.

În frumoasa cuvântare a poetului Octavian Goga, rostită la Monumentul lui Eminescu de la Sânnicolau Mare, acesta a spus următoarele: „...pentru întâia oară într-un petec de pământ românesc dezrobit cade vâlul de pe chipul de bronz al lui Eminescu (...) o graniță se păzește sau cu un corp de armată, sau cu statuia unui poet legată de inimile tuturor. Ați ales-o pe cea mai tare, ați ales un poet, cum v-au povățuit impulsurile unui popor de artiști. Lăsați-mă să vă mulțumesc, având acest drept printr-un zbugium îndelung pe urmele învățătorului.” (Octavian Goga, 1927, p. 41-44).

La solemnitate, Ștefan Cioroianu, vorbind de nemuritorul Eminescu, spune: „sufletul lui Eminescu a fost cea mai sfântă biserică în care a ars făclia dragostei de neam. În această biserică se află depozitate toate comorile poporului român.”

Tot familia Nako va mai construi și prima grădiniță pentru copii, în anul 1870, în Sânnicolau German, dar și un spital al orașului pentru sănătatea cetățenilor localității. În curtea spitalului, care poartă numele contesei Berta Nako, în mijlocul unei grădini cu trandafiri tronează statuia Sfintei Berta.

Tot prin susținerea grofului Kalman Nako s-au construit căile ferate pe linia Timișoara-Sânnicolau Mare-Szeged și linia de cale ferată Arad-Sânnicolau Mare-Kikinda.

Clipele se strecoară ușor prin sita timpului fără oprire, în această localitate bănățeană, ca peste tot în lume, odată cu răsuflarea vie a trăitorilor ei...